

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертацію Кипиченко Наталії Сергіївни «Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі педагогічної практики» подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Входження України в європейський та світовий освітній простір зумовлюють потребу вдосконалення підготовки майбутніх учителів початкової школи, адже саме від їхньої педагогічної майстерності залежить становлення і розвиток особистості, її мовленнєвої діяльності та культури спілкування.

Зростання вимог держави до якості професійної підготовки вимагає оновлених теоретичних і методичних підходів до формування комунікативної компетентності, вдосконалення педагогічного спілкування, адже ці складові є запорукою успішного особистісно-професійного зростання, ефективної взаємодії з усіма суб'єктами навчально-виховного процесу. Концептуальні напрями вдосконалення професійної підготовки визначені у Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти, Державній програмі «Вчитель», Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти, Державному стандарті початкової загальної освіти, Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року.

Отже, тема дисертаційного дослідження Н.С. Кипиченко є актуальною. Це підтверджується й чітко визначеними суперечностями обраної проблеми, глибоке усвідомлення якої дало змогу здобувачеві правильно сформулювати об'єкт і предмет, поставити адекватні мету й завдання дослідження, із нових позицій підійти до висвітлення низки питань, відшукати способи їх розв'язання. Для цього застосовано комплекс теоретичних, емпіричних та статистичних наукових методів.

Історико-педагогічний аналіз досліджуваної проблеми засвідчив, що науковці займалися визначенням місця педагогічної практики у системі фахової підготовки вчителів початкової школи, особливостей, принципів і

закономірностей її організації; обґрунтуванням видів практики; формуванням комунікативних умінь майбутніх учителів у процесі педагогічної практики. Здобувачем з'ясовано, що в педагогічній теорії та практиці накопичено цінний досвід, який може слугувати основою для модернізації комунікативної підготовки майбутніх учителів початкової школи у сучасних умовах.

У процесі наукового пошуку доведено, що формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців є тривалим і багатовимірним процесом, що відбувається на основі залучення механізмів особистісно-професійного розвитку й самореалізації, тому досить важливо поетапно залучати студентів до вирішення професійних завдань, поступово ускладнюючи їх діяльність залежно від сформованості означеної компетентності, а також мети і завдань педагогічної практики.

Дослідницею за рівнем узагальнення проаналізовано зміст таких базових понять дослідження, як: компетентність і комунікативна компетентність. Це дозволило вдало визначити сутність поняття «формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи» як цілеспрямованого процесу вироблення та засвоєння цінностей, теоретичних знань, удосконалення комунікативних умінь, навичок і здібностей, набуття позитивного комунікативного досвіду під час вирішення різнопланових комунікативних завдань як на аудиторних заняттях, так і під час педагогічної практики, яку здобувачка вважає важливою складовою професійної підготовки.

Аналіз базових понять дослідження дозволив Н.С. Кипиченко розробити структуру комунікативної компетентності, яка охоплює мотиваційно-ціннісний (сукупність гуманістичних цінностей та позитивних соціально-ціннісних установок у педагогічному спілкуванні), когнітивний (поєднання знань-цінностей, підґрунтям якого є теоретичні мовні та мовленнєві знання, відомості про специфічні особливості педагогічного спілкування), діяльнісно-процесуальний (система комунікативних умінь, навичок і здібностей, необхідних для ефективного здійснення педагогічного спілкування компонентами), рефлексивний (здатність до самооцінювання і самоаналізу

комунікативної діяльності, визначення шляхів удосконалення комунікативної компетентності) компоненти.

Для успішного вирішення проблеми здобувачем обґрунтовано сукупність педагогічних умов формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі педагогічної практики, яка охоплює: вдосконалення змісту, форм і методів формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі педагогічної практики; мотиваційно-ціннісне ставлення майбутніх фахівців до комунікативної компетентності. Розроблено критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний та емоційно-рефлексивний), показники та встановлено рівні (високий, достатній, середній і низький) сформованості комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи, що й стало складовою комплексної діагностики, яка застосовувалася під час проведення констатувального і формувального етапів експерименту.

Для проведення формувального експерименту розширено зміст програм педагогічної практики диференційованими дослідницькими, аналітичними та конструктивними завданнями. До навчального плану підготовки введено спецкурс «Основи формування комунікативної компетентності вчителя початкової школи», який передбачав інтеграцію теоретичних знань, вироблення та вдосконалення комунікативних умінь і навичок. До організаційних форм, що забезпечують ефективність досліджуваного процесу, віднесено лекції-діалоги, проблемні та інтегровані лекції, пошукові семінари, семінари-конференції, творчі практикуми, практичні заняття із застосуванням проектного навчання, комунікативні тренінги, творчу, пошукову науково-дослідницьку роботу, науково-практичні конференції з проблем педагогічної взаємодії, інноваційно-орієнтовану педагогічну практику. Здобувачкою укладено також «Щоденник проходження педагогічної (літньої) практики».

Динаміку сформованості комунікативної компетентності у майбутніх фахівців експериментальної та контрольної груп визначено за допомогою контрольних діагностичних зрізів, які охоплювали такі діагностичні методи, як:

спостереження за проведенням навчальних і виховних занять, батьківських зборів, виступами на засіданнях методичних об'єднань, звітних конференціях, творчих звітах, консультацій; бесіди, тестування, анкетування, аналіз звітної документації, самоаналізу студентів. На контрольному етапі експерименту проведено підсумковий зріз сформованості комунікативної компетентності майбутніх фахівців.

Експериментально доведено, що формування комунікативної компетентності студентів у процесі педагогічної практики набуває ефективності, якщо створюються обґрунтовані здобувачкою педагогічні умови. Результати переконливо довели, що вищими були показники у майбутніх учителів початкової школи ЕГ, ніж КГ, що підтверджується відповідними статистичними розрахунками й довідками про впровадження результатів дослідження.

Отже, дослідження має належну наукову новизну. Практичну цінність для педагогіки вищої школи мають напрацювання здобувача щодо розроблення змістово-методичного забезпечення формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі педагогічної практики, а також діагностичного інструментарію визначення сформованості комунікативної компетентності майбутніх фахівців під час педагогічної практики.

Вірогідність отриманих результатів і висновків забезпечено ґрунтовним аналізом значного обсягу інформаційних джерел, доцільно вибраними й застосованими методами дослідження, репрезентативністю вибірки, досягнутою ефективністю експериментальної роботи.

Зміст дисертації органічно доповнюють і конкретизують додатки.

Проведений аналіз рукопису дисертації та публікацій повністю відображають її основні положення й результати, що дає підстави розглядати дослідження Кипиченко Наталії Сергіївни як завершений і цілісний доробок із важливої для вітчизняної професійної освіти проблеми.

Основні положення, результати дослідження можуть бути використані викладачами вищих навчальних закладів для складання навчальних програм підготовки фахівців початкової школи, вдосконалення змістово-методичного забезпечення педагогічної практики, розроблення методичних рекомендацій, підручників і навчальних посібників із проблем комунікативної компетентності, а також у самоосвітній діяльності студентів на пряму підготовки «Початкова освіта».

Зазначене попередньо засвідчує, що представлене дисертаційне дослідження є завершеним, а зроблені в ньому узагальнення та висновки теоретично обґрунтовані. Його зміст узгоджується з основними положеннями, висвітленими у змісті автореферату. Основні результати дисертаційного дослідження у повному обсязі викладені в наукових фахових виданнях. Зокрема, здобувачка має 22 публікації, з них – 8 статей у фахових виданнях України і 3 – іноземних (2 із них входять до наукометричних баз).

Підкреслюючи достовірність наукових здобутків дисертантки, варто висловити окремі зауваження та побажання.

1. Майже десять сторінок тексту дисертації присвячено аналізу понять “компетенції” і “компетентність”, який спостерігаємо практично у кожній дисертації. Доцільніше було б обрати точку зору, яка є базовою в дослідженні, а лише констатувати, що комунікативна компетентність є базовою.

2. У таблиці 2.6 наведено перелік методик для самодіагностування, але не зазначено, яким чином студенти мають їх використовувати у процесі педагогічної практики.

3. Особливості реалізації кожної з визначених педагогічних умов подані в другому розділі дисертаційного дослідження, для кожної з них виділено певні етапи формування, які співпадають із досліджуваними видами практик, але водночас кожний має свою назву. Проте, зважаючи на предмет дослідження, доцільніше було б обґрунтувати три етапи формувального експерименту і зазначити, як реалізуються на кожному з них та чи інша педагогічна умова.

4. У таблицях, де представлені результати констатувального і формувального експериментів за кожним критерієм, подані показники у відсотках, а наочніше було б зазначити реальну кількість учасників.

5. Бажано було б в окремому підрозділі проаналізувати етапи формувального експерименту, зміст роботи на кожному з них.

Однак, висловлені зауваження не зменшують високу наукову значущість роботи, яка є концептуальною, цілісною, завершеною, що має вагомий внесок у розвиток теорії та методики професійної освіти.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Кипиченко Наталії Сергіївни «Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі педагогічної практики» є завершеною самостійною працею, у якій отримано нові наукові результати. За актуальністю й змістом, обсягом і якістю оформлення, повнотою викладу теоретичних положень і практичних напрацювань у дисертації й публікаціях, дослідження відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановкою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р., №567 (зі змінами, внесеними Постановою КМУ №656 від 19.08.2015), а її авторка – Кипиченко Наталія Сергіївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
заступник директора з наукової роботи
Інституту педагогічної освіти і
освіти дорослих НАПН України

Хомич Л. О.

